

„IDEJE MOST MÁR MÁST DALOLNUNK!”*

Babits Mihály világszemléleti fordulatának jelzései
1918-ban publikált verseiben

Ha áttekintjük az utóbbi évtizedek recepciótörténetét, egyértelműnek tűnik a Babits világszemléletének alakulástörténetét leíró képlet. A fordulat az első világháború idejére tehető, a háború tapasztalatával hozható összefüggésbe, az ebben az időben született esszék (az Ágoston-tanulmány, *A veszedelmes világnézet* és a Kant *Örök béke* című könyvéhez írt előszó) pontosan dokumentálják azt a szemléletbeli változást, amely a recepció tanúsága szerint jelentős részben a kanti etika jegyében bontakozott ki,¹ és a húszas évektől határozott vallási, sőt felekezeti indexet is kap. Ebből a szempontból lesz lényeges az Ágoston-tanulmányban megfogalmazott *stilus Christianus* gondolata. A költő világszemléleti váltásával párhuzamosan műveiben lassú poétikai fordulat is megfigyelhető. Kelevéz Ágnes az *Angyalos könyv* genetikus kritikai elemzésével kimutatta, hogy Babits korai pályaszakaszának személytelenítő poétikája után már a fogarasi évek alatt személyesebb, a hagyományos értelemben líraibb költészet felé fordult, *A Holnap* antológia utáni kritikai támadások hatására azonban második verseskötetét még klasszikus szerepversek határozzák meg, miközben kéziratos füzetébe már „újfajta hangolású költemények”-et ír.² Az ezt követő években megváltozik a Babits-líra világhoz való viszonya is azáltal, hogy a költő jelenkorának történelmi ideje egyre erőteljesebben a versvilágot formáló tényezővé válik. Első ilyen verse az 1912-es „vérvörös csütörtök” tömegmegmozdulásának hatására írt *Május huszonhárom Rákospalotán*, de ide sorolhatjuk az 1920-ban kiadott *Nyugtalanság völgye* kötet nagy háborús verseit is.

Tanulmányomban, melyben a Babits által 1918-ban publikált verseket³ értelmezem, a pályaképnek ezt az egyértelműségét szeretném kissé elbizonytalanítani, és ezáltal azt a szemléletmódot is, amely az alkotó szubjektum különböző megnyilvánulásaiban a kognitív egységet feltételezi és keresi; a kiválasztott szövegcsoporthoz tartozó versek világszemlélete és poétikai között ugyanis – mint látni fogjuk – feltűnő ellentmondások figyelhetők meg.

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

1 Ezt az álláspontot a legvilágosabban Rába György monográfiái képviselik: RÁBA György, *Babits Mihály költészete*, Bp., Szépirodalmi, 1981. és RÁBA György, *Babits Mihály*, Bp., Gondolat, 1983.

2 KELEVÉZ Ágnes, *A keletkező szöveg esztétikája: Genetikai közelítés Babits költészetéhez*, Bp., Argumentum, 1998, 174.

3 Ebben az évben jelent meg Horvát Henrik fordításában egy német nyelvű antológia (*Neue Ungarische Lyrik in Nachdichtungen von Heinrich Horvát*, München, Georg Müller Verlag, 1918), mely Babitstól is több verset közöl, köztük az előző évben betiltott *Fortissimót*. Ebben a gyűjteményben megjelent fordítások nem képezik jelen tanulmány tárgyát.

Cím	KELETKEZÉS	MEGJELENÉS
<i>Kakasviadal</i>	1917. december	Az Esztendő 1918. jan. 1. sz.
<i>Korán ébredtem</i>	1917	Nyugat 1918. jan. 16. 2. sz.
<i>Bénára mint a megfagyott tag</i>	1917	Nyugat 1918. jan. 16. 2. sz.
<i>Éji út (Nincs lámpa a kocsinkban címen)</i>	1917–1918 tele	Nyugat 1918. jan. 16. 2. sz.
<i>Hegedűk hervatag szava</i>	1917. február	Nyugat 1918. jan. 16. 2. sz.
<i>Emlékezés</i>	1917	Új Idők 1918. jún. 9.
<i>Zsoltár gyermekhangra</i>	1917. március	Nyugat 1918. aug. 1. 15. sz.
<i>Zsoltár férfigangra: Consolatio mystica</i>	1918. április	Nyugat 1918. aug. 1. 15. sz.
<i>Egy perc, egy pille</i>	1905. március	Nyugat 1918. aug. 1. 15. sz.
<i>Dal, prózában</i>	1918. április	Nyugat 1918. aug. 1. 15. sz.
<i>Két nyári vers [Settecento, Oggi]</i>	1918 nyara	Az Esztendő 1918. szept. 9. sz.
<i>Fortissimo</i>	1917. február	A diadalmas forradalom könyve
<i>Előszó</i>	1918. május 14. után	Nyugat 1918. dec. 1. 23. sz.
<i>Strófák egy templomhoz</i>	1918 tavasza	Nyugat 1918. dec. 1. 23. sz.
<i>Szüret előtt</i>	1918. december 1. előtt	Nyugat 1918. dec. 1. 23. sz.
<i>Fortissimo</i>	1917. február	Nyugat 1918. dec. 1. 23. sz.
<i>Sugár (utánközlés)</i>	1908. október–november	Szavalókönyv az Országos M. Kir. Színművészeti Akadémia növendékei használatára

Ahogy a táblázatból is látható, Babitsnak 1918-ban tizenhat verse jelent meg, zömében folyóiratokban (elsősorban a *Nyugat*ban) és az *Esztendő*ben. Ezek közül a *Fortissimo* megjelent a *Nyugat* december 1-i számában, valamint a *diadalmas forradalom könyve* című összeállításban. A vers kiadástörténetéhez tartozik, hogy eredetileg a *Nyugat* 1917. március 1-i számában jelent meg, de ezt a lapszámot az ügyészség vallás elleni vétség vádjával elkobozta, és ezután csak a vers helyének üresen hagyásával jelenhetett meg. Ezért vált szükségessé a *Fortissimo* újrakiadása, amely ezt megelőzően gép- és kéziratos másolatokban terjedt.⁴ Egy antológiában jelent meg a *Sugár* című vers, amely még 1908-as keletkezésű, és eredetileg Babits első kötetében kapott helyet. Bár a Színművészeti Akadémia igazgatója, Tóth Imre 1917. június 11-én kelt levelében kért engedélyt a publikálásra,⁵ ez a vers a jelen értelmezés szempontjából, mivel nem feltételezhető mögötte a költő közvetlen publikálási szándéka, irreleváns. Ha a vizsgált versek keletkezési idejét tekintjük, azt látjuk, hogy a szövegek az eredetileg szűkre szabott egyéves időintervallumnál szélesebb időkeretben helyezhetők el, az 1917–1918-as éveket ölelik fel, de az *Egy perc, egy pille* Babits korai költői periódusában született, és csak tizenhárom évvel később publikálta a költő. Ez a kései közlés azért is figyelemre méltó, mert ebben az időszakban Babits publikálási szokásaira már nem jellemző az ehhez hasonló elhúzódozó megjelenés, kérdés tehát, hogy miért vette elő az eredetileg az *Angyalos könyv* második füzetébe lejegyzett verset 1918-ban.

Az *Esztendő* című lapban 1918. január 1-én megjelent *Kakasviadal* című verset Rába György Babits 1920 előtti költészetéről írt monográfiájában a költői fejlődés intermezzójaként határozza meg, és a vers hommage-természetéből fakadó stílusimitációnak minősíti,⁶ a záróhasonlat képzetkörét („Kiáltanánk: kihez kiáltunk? / Futnánk: hova fussunk, Úristen? / Rabon, ragadtan és mezítlen, tompán, / mint a juhok, sírunk és várunk”) pedig ótestamentumának ítéli, és az Ady-stílusimitáció következményének tulajdonítja. A vers szövegében felismerhető Ady-intertextusokkal együtt ez aligha vitatható, a *Kakasviadal* azonban a létezés hiábavalóságának kijelentése révén („Hol az emberfaj régi gőgje? / nemesség, élet, érdemesség? / hogy minden a semmiért essék, / s ingyen / vágyunkat az ágyu lebőgje?”) legalább ennyire megidézi Kölcsey *Vanitatum vanitasát* (talán a cím is innen ered), és ezen keresztül az ószövegségi *Prédikátor könyvét*. A vers alaphelyzetét, a versbeszélő kiszolgáltatott létszituációját tekintve Rába a *Kakasviadalt* az ugyanekkor született *Éji út* „ikonikus jele”-ként értelmezi, rokon motívumokat (futás–utazás, rab-ság) emel ki a két versből, és mindkettő világszemléletét Kantnak *A gyakorlati ész kritikájában* megfogalmazott, az embernek a világok sokaságában elfog-

4 Erről bővebben: SZÉNÁSI Zoltán, *A hagyomány mint a magametség leleménye: Babits Fortissimojáról*, Híd, 2018/6–7, 66–74.

5 BABITS Mihály, *Babits Mihály levelezése, 1916–1918*, sajtó alá rendezte SZÓKE Mária; a jegyzeteket írta SPOCS Lajos, [Bp.], Argumentum, 2011 (Babits Mihály műveinek kritikai kiadása: Levelezés), 90.

6 RÁBA, *Babits Mihály költészete...*, i. m., 547.

lalt helyzetére vonatkozó gondolataiból vezeti le.⁷ Poétikai szempontból a két vers között igen jelentős különbségek vannak. Az Ady Endrének ajánlott vers a létezés értelmetlenségét, céltalanságát az ószövetségi profetikus beszéd dikciójában fejezi ki, az *Éji út* viszont egy narratív vázra, egy éjszakai vonatút történetére épül, 15–20 szótagos élőbeszédszerű szabadversformában szólal meg. Amíg tehát a *Kakasviadal* archaikus szakrális nyelvet imitál, az *Éji út* kifejezetten modern versbeszédet valósít meg.

Az *Éji út* poétikai sajátosságát ezen kívül az a kettősség adja, amely a versben ábrázolt élethelyzet leírásának konkrétsága és az ezen a konkrétságon túllépő allegorizáció között feszül.⁸ A vers nyitányában plasztikus helyzetleírást és helymegjelölést kapunk: a sötét vasúti kocsiba jól fésült, szakállas alak száll be Vajtán, a Szekszárd és Budapest közötti vasútvonal egyik állomásán, és az úti gyertya fényénél újságot kezd olvasni. A vers keletkezéstörténetét vizsgálva feltételezhető, hogy az *Éji út* megírása Babitsnak a publikáláshoz igen közeli, 1918. január első felében tett hazautazásához köthető. A kézirat rektóján az 1917 novemberében bevezetett hetedik hadikölcsön jegyzésére buzdító szöveg olvasható, a Róna Judit által összeállított Babits-kronológiából tudhatjuk, hogy ezt követően a költő január első felében utazhatott haza Szekszárdra.⁹ Az első fogalmazványban Babits meg is nevezi a „prémes úr” által olvasott „usztító lapot”: Rákosi Jenő *Budapesti Hírlapját*. A vasúti fülkét az ő alakja és úti gyertyájának fénye uralja, figurája a versbeszélő szemszögéből egyre démonibbá válik, ahogy „annexiós kéjjel” az újságot olvassa: „szinte láttam kezéről csöpögni a vért”. Az éjjeli utazás története ily módon allegorizálódik, az utas ördögi figurája a háborús propaganda megszemélyesítője lesz, a fülke zárt tere a propaganda által deformált mikrovilággá, a szorongó és szereteteiért aggódó versbeszélő saját érzelmi inerciarendszerévé válik, melybe a többi utas jelenlétének jelzései csak hétköznapi dolgokról való fecsegésként szűrődnek be. A deformáció kihat az öröklött költői nyelvre is, habár az utazás allegorikus jelentése megőrződik, az élőbeszéd modalitásában megszólaló versnyelv felszámolja fény és sötétség ellentétét, valamint jelentésszimbolikájának hagyományos valóság-leíró potenciálját, a fény ugyanis nem valami pozitív tudás jelölője lesz, hanem „beszűkíti a teret”, megakadályozza, hogy látható legyen a vasúti fülkén túli „téli mező”, a távolabbi világok, ahol a versbeszélő saját szereteteire találhatna. Amíg tehát a *Kakasviadal* az élet értelmetlenségét helyezi előtérbe, addig az *Éji út* a létezés otthontalanságát fogalmazza meg.

Éles ellentétben áll ennek a két versnek a szubjektum- és világszemléletével a *Zsoltár gyermekhangra* naiv világmagyarázata és a *Zsoltár férfihangra*

⁷ Uo.

⁸ A verssel kapcsolatban Rába szimbólumot említ: „Nem szabad azonban, hogy a novellisztikus részletek élessége elterelje figyelmünket arról: az *Éji út* szimbólum. Erre vall a történeten túlmutató jelentés, mely a *zarándokút* ismert lépcsőfokain bontakozik ki. RÁBA, *Babits Mihály költészete...*, i. m., 546.

⁹ RÓNA Judit, *Nap nap után: Babits Mihály életének kronológiája: 1915–1920*, Bp., Balassi, 2015 (Babits-kronológia 3) 307.

„misztikus vigasztalása” az isteni gondviselés által teremtett világ harmóniájáról, benne a háború értelméről és az ember kiemelt léthelyzetéről mint a teremtes végcéljáról. Rába a *Zsoltár gyermekhangra* című vers személeti hátterében a szabadság, az erkölcs és a boldogság kölcsönviszonyaira épülő kanti etikát feltételezi, míg a *Zsoltár férfigangra* gondviseléshitét Babits Leibniz-tanulmányaival hozza összefüggésbe, és úgy véli: a költő a nagy háborús versek, a *Húsvét előtt*, valamint a *Fortissimo* után „etikai rugójú, harmonikus vágyképekre hangolta” költészetét.¹⁰ Rába tehát ebben a fejlődési ívben oldja fel az 1917–1918-ban született versek személeti ellentétét. A két *Zsoltár* keletkezési ideje között azonban egy év különbség is lehet, a *Zsoltár gyermekhangra* című versnek ugyanis ismerjük egy fogalmazványát, amely a *Háborús antológiák* című, a *Nyugat* 1917. április 1-i számában közölt vers fogalmazványának rektóján található. Rába azt feltételezi, hogy ennek ellenére a két *Zsoltár* egymáshoz közeli időpontban keletkezett. Ha megnézzük a *Zsoltár gyermekhangra* című versnek a kézirat-katalógus által 1917 márciusára datált variánsát, akkor azt látjuk, hogy igen erőteljesen érezhető rajta a *Fortissimo* körüli botrány hatása. Az első és az utolsó versszak – a központozást nem tekintve – azonos a kanonizált szövegváltozat 1. vagy 13. és 16. strófájával, a közbűsítő három szakasz azonban jelentősen eltér attól: „Káromol-e tisztartója / hogy ő süket bűnre híva? // Nem káromlőbb annak ajka / ki azt mondja ő akarta? // Ember vétkes, ember szenved / Isten olykor tűr és enged”. A korai fogalmazvány tehát szó szerint utal a *Fortissimo* miatt indított ügyési eljárásban megfogalmazott vádra, az istenkáromlásra, a későbbi, kanonizált változat azonban sokkal inkább a *Fortissimo* szövegével lép intertextuális párbeszédbe, és csak azzal utal a vers keltette botrányra, ahogy saját korábbi megszólalását a gyermeki maszk mögül értelmezi. Ha ennek alapján el is fogadjuk Rába feltételezését arról, hogy a *Zsoltár gyermekhangra* végleges változata későbbi, mint az első fogalmazvány, akkor ez még közelebb hozza a vers keletkezését a *Kakasviadal*hoz és az *Éji úthoz*. Ezek a versek tehát nem egyenes vonalú, időben egymást követő művek sorából kirajzolódó fejlődési ív darabjainak tekinthetők, hanem a költő időben változó reakciói egyrészt saját lírájára, másrészt a versei keltette társadalmi hatásokra, általában pedig lehetséges válaszok a háború deformálta világ által kikényszerített egzisztenciális kérdésekre. A versek keletkezéstörténeti sorrendje alapján kétséges, hogy Babits költészetének a Rába által jelzett áthangolása történt volna 1917–1918-ban. Ehhez további érvekkel szolgálhat, ha legalább jelzésként bevonjuk a vizsgálódásba az 1917 júniusában született, és a *Nyugat* 1917. augusztus 1-i számában közölt, a szenvedőkkel való azonosulásra felszólító, szintén szabadversben írt *A jószág dalát* és az „idegekben tomboló apokaliptikus zenét” megszólaltató, a *Pesti Napló*ban 1919. január 1-én publikált, és valószínűleg nem sokkal korábban keletkezett *Új esztendőt*.

10 RÁBA, Babits Mihály költészete..., i. m., 539.

Nemcsak világszemléleti ellentéteket figyelhetünk meg Babits 1918-ban publikált verseiben, hanem poétikaiakat is, ami azért is hangsúlyos, mert maguk a versek jelzik a költészeti fordulat szükségét, legerőteljesebben a *Bénára mint a megfagyott tag* című, elsőként a *Nyugat* 1918. január 6-i számában közölt költemény. A versnek nem ismerjük autográf kéziratát, pusztán egy gépiratos tisztázata áll rendelkezésünkre, amely a *Nyugtalanság völgye* kötet nyomdai kéziratának része. Emiatt jelenleg a vers datálását nem tudjuk pontosabban megadni annál, mint amit a szöveg első sora jelez: 1917. A *Bénára mint a megfagyott tag* című versben a „megalázatosítás” és a krisztusi szenvedés megidézése megérthető a háborúra történő utalásként is, a *Veszedelemes világnézet* című esszé alap gondolatával összhangban ez az esemény jelenti Babits számára azt a választóvonalat, ami után a régi filozófia és költészet már folytathatatlan, és valami újnak kell jönnie. A vers tehát régi és új több síkban történő szembeállítására épül, egyrészt a többes szám első személyben megszólaló versbeszélő közösségi identitására vonatkozik:

Bénára mint a megfagyott tag
s keményre verte zuzmarás
góg a szívünket, rossz varázs:
most megalázatosítottak.

Másrészt a vers góg és alázat szociális magatartásmintáihoz a régi, rossz ének és a hit új éneke ellentétét is társítja:

Ajjaj, de hitetlen daloltunk!
Daloltuk a rossz éneket,
a *minden-mindegy*-rímeiket:
ideje most már mást dalolnunk!

*

Halljátok énekét a hitnek,
halljátok a jó éneket:
többet nem-hinni nem lehet!
akik szenvedtek, mindig hittek.
Halljátok énekét a hitnek!

Feltűnő tehát ebben a rövid periódusban a vallásos tematika, hangnem és műforma megidézésének gyakorisága, és ez összhangban áll azzal a pályaképpel, amely a korai költői periódus szkeptikus világszemlélete után a Dante-fordítások és Ágoston hatására a tételes valláshoz közelítő világ- és

önszemlélethez vezetett.¹¹ Babits verseiben azonban a modern szubjektivitás mellett, melyet az Ágoston-fordítás kapcsán az ókori egyházatyának tulajdonítva kifejt, a külső világra való közvetlen reflexió is megmarad. A költőnek a valláshoz való viszonyát is árnyalja a háborús politikai katolicizmus ellen írt *Strófák egy templomhoz* című verse, amely, ha poétikai szempontból nem is, de közéleti vonatkozásait tekintve a *Húsvét előtt* és a *Fortissimo* mellé helyezhető.

Van azonban a fentebb idézett versben jelzett költészeti váltásnak egy másik dimenziója is, amely a versek konkrét nyelvi-poétikai megalkotottságában ragadható meg. A *Bénára mint a megfagyott tag* szintén szakrális nyelvet imitáló versbeszéde ellenére a húszas évek közepén született *Cigány a siralomházban* című vershez hasonló „öntükröző szimbólum”,¹² amely még folyamatában jelzi a Babits költészetében végbemenő változást. Időben visszatekintve is találunk fontos előzményt, az *Egy verseskönyv epilógusa* című verset, amely még 1911 elején keletkezett, és Babits görögös korszakának önreflexív elutasítása:

Ezentúl így fogok énekelni, mérték nélkül,
mérték és rím nélkül
és énekelni fogok
az utcai lóról.

Mindkét vers Babits első pályaszakaszának esztétizáló poétikájával szemben foglal állást, a korábbi még leginkább egy átmeneti költői válság dokumentumaként olvasható, a *Bénára mint a megfagyott tag* viszont már olyan költői törekvés jelzéseként értelmezhető, amely a szenvedésre nyitott társadalmi szemlélet behatolását regisztrálja a költői világlátásba. Nemcsak szemléleti váltásról van azonban szó, hanem a versnyelv lassú átalakulásáról is, ami a háború alatt született több jelentős költeményben is megfigyelhető. A korábbi recepcióban a *Húsvét előtt*, az *Egy filozófus halálára* és a *Zsoltár férfigangra* kapcsán is felmerült a szabadvers formai meghatározása, Rába György azonban meggyőzően bizonyította, hogy a látszólagos verstani szabálytalanságok ellenére ezekben a versekben is szerves ritmusegyüttesek mutathatók ki.¹³ Az általam vizsgált periódusból viszont az *Éji út* Rába véleménye szerint is szabadvers.¹⁴

Nem tűnik el azonban a rím és a kötött versritmus Babits ekkor keletkezett verseiből sem: ilyen a *Hegedűk hervatag szava*, az *Emlékezés*, a *Két nyári vers*, a címében rejlő formai utalás ellenére ide sorolhatjuk a *Dal, prózábant* is, és ebben a kontextusban lesz jelentősége az *Egy perc, egy pille* című, 1905-ben

11 RÓRAY György, *Babits hite* = R. Gy., *Szentek, írók, irányok*, Bp., Szent István Társulat, 1970, 150–151.

12 RÁBA, *Babits Mihály...*, i. m., 230.

13 RÁBA, *Babits Mihály költészete...*, i. m., 497–498, 526, 531.

14 *Uo.*, 545.

írt vers közlésének, ami a korai pályaszakasz poétikájának újramegjelenését jelenti a háború alatt keletkezett versek között is. Ez a visszanyúlás azonban még többet is jelent. Rába pontosan érzékeli ugyanis, hogy Babits költészete ebben az időszakban is megőrzi sokféleségét, és ennek egyik forrása a korábbi költői periódusainak verstípusaihoz való visszanyúlás. Ide tartozik a *Kakasviadal*hoz hasonlóan általa „közjátéknak” minősített, szintén Ady-reminiszcenciákból építkező *Korán ébredtem*, amely Rába szerint Babits „egy fogarasi verstípusának, a tériesített beleélésnek teljes értékű példája”,¹⁵ a *Két nyári vers* és a *Szüret előtt* pedig véleménye szerint a korábbi lírai festmények szemléletét idézi fel.¹⁶ Kiegészíthetjük mindezt azzal, hogy Babits szakrális nyelvet imitáló versei pedig – a *Zsoltár gyermekhangra* esetében ez egészen egyértelműnek látszik – felfoghatók a korai költészetére jellemző szerepversek háború végi megvalósulásaiként is. Mindez azért lényeges, mert az *Angyalos könyv* genetikus kritikai vizsgálata során Kelevéz Ágnes megállapítja: „Ettől kezdve költészetében, a szerepversek gondosan kimunkált álarcát levéve, tudatosan nyit a közvetlen élmények, a személyes hangvételi líra irányába.”¹⁷ Babits az 1915 októberében Rákosi Jenő által indított sajtóhadjárat után is vállalta háborúellenességét, és nyíltan kimondta békevágyát, az újabb szerepversek – ahogy ezt a *Zsoltár gyermekhangra* című vers *Fortissimó*ra való utalásai egyértelműen jelzik – mégis visszahatásokként tekinthetők költői alkatától idegen személyes kitárulkozásaira és azok következményeire. Nemcsak arról van tehát szó, hogy a kanti erkölcsfilozófiából és kozmológiából önmaga számára megalkotott képzetrendszer nem elégíti ki Babits önkifejezési vágyát, és – ahogy Rába feltételezi – ezért zökken időről időre vissza korábbi költői modorába, hanem – erre utal az *Egy perc, egy pille* kései közlése is – tudatosan alakított polifóniáról.

Mindezekkel összefüggésben érdemes figyelni a nyelvhez való viszony megváltozására, amit a *Hegedűk hervatag szava* című vers zárlata jelez: „Szók, szók, ti pártütők, // kik hajdan ami volt értetlen, megsugátok, / és fegyverré a bút edzé harmóniátok, / mért hagytok így dadogni most a világ előtt?” Ezzel együtt új líra- és szubjektumfelfogás körvonalainak ekkor még rejtett kirajzolódását láthatjuk az *Ó líra, líra* című 1918 áprilisában keletkezett, de Babits életében publikálatlan versben:

Egy pók ül a lelkem mélyén és fonja, fonja,
fonja a dalt, mint egy hálót, nem törődik semmivel
kábító, vesztő fonadék – s a lelkem mind belevonja
hogy megmozdulni se tud már – én csak nézem, mit mivel.

¹⁵ *Uo.*, 548.

¹⁶ *Uo.*, 555.

¹⁷ KELEVÉZ, *i. m.*, 177.

S csak érzem szövődni e verseket, – nem én szövöm őket – hogy születnek,
ki szavaiból? nem tudom – mily dallamra? nem tudom.
Borzadva látom hogy fekete lelkemből tarka szók erednek,
és hálójukban zsibbadtan fekszik bánatom.

Babits 1917–1918-ban keletkezett költészetének ezek már azok a mozzanatai,
amelyek a kései versek irányába mutatnak, a *Mint forró csontok a máglyán*
szubjektumszemlélete és a *Jónás imája* nyelvi tapasztalata felé.